

Małgorzata Liszewska, Marta Śliwa

Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze jako projekt dydaktyczny

---

Studia Ecologiae et Bioethicae 12/1, 155-163

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MAŁGORZATA LISZEWSKA¹

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

MARTA ŚLIWA²

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze jako projekt dydaktyczny

Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze to nowy kierunek studiów, który pojawił się w ofercie Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Pod tą nazwą kryje się określony program oparty na analizie problemów i zjawisk zachodzących w szeroko pojętej przestrzeni kulturowo-przyrodniczej. Co zatem mieści w sobie ów projekt?

Szeroko zakreślona tutaj problematyka obejmuje nie tylko człowieka jako twórcę i użytkownika kultury, ale także człowieka w wymiarze jego biologicznego istnienia. Szczególnie ważne jest podnoszenie tematyki powiązań z przyrodą w odniesieniu do jakości i stylu życia oraz problematyki związanej z ideą zrównoważonego rozwoju. Jak twierdzi Włodzimierz Tyburski: „nowa filozofia rozwoju nawiązuje bezpośrednio do propozycji krytycznie oceniających obecny, obarczony licznymi błędami, model rozwoju i postuluje nowe myślenie, które w sposób zdecydowany koryguje dotychczasowy charakter naszych relacji ze światem przyrody, życiem społecznym i gospodarczym” (Tyburski 2011: 7). Istotne jest rozumienie wagi relacji człowiek – przyroda, kultura – na-

¹ Adres: Instytut Filozofii; Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; ul. Kurta Obitza 1, 10-725 Olsztyn. Adres e-mail: malgorzata.liszewska@uwm.edu.pl

² Adres: Instytut Filozofii; Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie; ul. Kurta Obitza 1, 10-725 Olsztyn. Adres e-mail: marta.sliwa@uwm.edu.pl

tura czy też natura – konwencja, ponieważ sam sposób pojmowania przyrody może owocować przyjmowaniem przez ludzi określonych postaw wobec niej (Liszewska 2008: 31). Wyrazem tych tendencji, zmian w sposobie myślenia o przyrodzie, może być wypowiedź zamieszczona na wstępie znanej książki Phila Macnaghena i Johna Urry noszącej tytuł „Alternatywne przyrody”: „nie ma jednej ‘przyrody’ jako takiej, lecz są tylko rozmaite konkurencyjne ‘przyrody’ i [...] każdą z nich konstytuuje różnorodność procesów społeczno-kulturowych, od których takie przyrody nie dają się zasadnie oddzielić” (Macnaghena, Urry 2005: 9).

W przeszłości relacje te były inaczej postrzegane i wiązały się raczej z określaniem tego, co konstytuuje człowieczeństwo, w opozycji do natury. Dzisiaj, już dość wyraźnie, daje się dostrzec zmianę perspektywy. Obserwować można zwrócenie szczególnej uwagi na związki, a nawet sieci wzajemnych powiązań i uwarunkowań. W ramach myślenia o przyrodzie i kulturze, także wartościach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, coraz silniej zaznaczają się tendencje nierozdzielnego postrzegania tych dwu obszarów. Poczynając od międzynarodowych aktów prawnych, jak np. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury (Dz.U. 1976 nr 32 poz. 190), aż po porozumienia dotyczące spraw regionalnych, dostrzeganie lokalnych tradycji, spójni tego co przyrodnicze i kulturowe.

W przyjętej optyce ważna jest świadomość dziedzictwa, a więc przeszłości, trwania, ale jednocześnie unikanie radykalnego prezerwacjonizmu³. Towarzyszyć temu powinna raczej refleksja nad obecnością sfery dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w teraźniejszości i refleksja

---

³ Stanowisko zakładające szczególną ochronę nienaruszonych ekosystemów tzw. dzikiej przyrody, najczęściej odrzucające podejście ekonomiczne w wartościowaniu natury na rzecz afirmacji jej piękna czy różnorodności. Należy zaznaczyć, że krytycy tego stanowiska argumentują, iż podejście to w dalszym ciągu zakłada cel antropocentryczny. Analogicznie w odniesieniu do dóbr kultury – ochrona (nienaruszalność) sprowadzona głównie do zachowania ich aktualnego stanu i zabezpieczenia dla przyszłych pokoleń.

nad jego przyszłością. Także namysł nad jakościami, obecnymi w życiu, związanymi z przyrodą i dziedzictwem kulturowym. W praktyce ważnym aspektem działań związanych z ochroną dziedzictwa jest przedsiębiorczość. Szczególnie ważne jest opanowanie umiejętności zdobywania środków finansowych i organizowania oraz aktywizowania społeczeństwa, z zaakcentowaniem roli społeczności lokalnych, do działań służących celom związanym z ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz silne podkreślanie, w tym kontekście, powiązań tych dwu sfer i konieczności ich łącznego postrzegania.

Chociaż samo dostrzeganie łączności środowiska przyrodniczego i kulturowego nie stanowi swoistego *novum*, a tematyka ta rozważana jest szeroko, na przykład w ramach sozologii, to w przypadku kształcenia akademickiego jest na ogół rozdzielana na dwa obszary: przyrodniczy i kulturowy, a właściwie na przyrodoznawstwo i humanistykę. Co wyraża się także w samym nazewnictwie kierunków studiów dotyczących tych dziedzin, noszących najczęściej nazwy: ochrona środowiska i ochrona dóbr kultury. Ciekawym wyjątkiem są studia z zakresu ochrony środowiska prowadzone przez Instytut Ekologii i Bioetyki Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, przede wszystkim dlatego, że w ich programie znaczące miejsce zajmują treści humanistyczne. Drugi przykład pochodzi także z UKSW. Jest to kierunek: ochrona dóbr kultury i środowiska, prowadzony przez Instytut Historii Sztuki. W tym przypadku powiązanie dóbr kultury i środowiska zostało wyraźnie zaznaczone w nazwie, ale już sam program studiów cechuje wyraźna dysproporcja, bowiem zawiera niewielką ilość treści z zakresu biologii i przyrodoznawstwa.

W przypadku nowego kierunku studiów, jakim jest dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, myślenie o harmonijnym powiązaniu sfery humanistyki i przyrodoznawstwa pojawiło się już na samym początku prac koncepcyjnych i organizacyjnych związanych z jego utworzeniem. Co więcej, był to punkt wyjścia dla dalszych działań. Przyjęto, że szeroka wiedza interdyscyplinarna pozwoli absolwentowi lepiej rozumieć świat i współczesne zjawiska związane np. z globalizmem, globaliza-

cją, konsumeryzmem, antropogenicznymi czynnikami zmian klimatu itp., a także współczesnymi trendami kulturowymi i filozoficznymi. W przedsięwzięcie zaangażowani byli zarówno pracownicy Wydziału Humanistycznego jak i Wydziału Biologii i Biotechnologii UWM w Olsztynie. Dzięki temu przygotowany został program, który charakteryzuje rzeczwiśta, a nie tylko postulowana, interdyscyplinarność, zawierający treści z obu wymienianych obszarów, w proporcjach 60% do 40%. W konsekwencji, absolwent studiów pierwszego stopnia będzie mógł podjąć dalszą naukę nie tylko na studiach humanistycznych, ale również na wybranych kierunkach przyrodniczych.

Pracownicy, którzy będą prowadzili zajęcia na nowo powołanym kierunku, to nauczyciele akademicki zatrudnieni na niemal wszystkich wydziałach UWM w Olsztynie, a także ze względu na nastawienie praktyczne, specjaliści spoza uniwersytetu.

Poza dwuobszarowością, nowością jest także modułowy układ przedmiotów i programu studiów⁴. Zostały one pogrupowane tak, aby nawet strukturalnie, w jak największym stopniu, łączyć treści humanistyczne i przyrodnicze. Zaplanowana została także stosunkowo duża liczba godzin zajęć o charakterze praktycznym, realizowanych w formie warsztatów i zajęć terenowych (450 godzin) oraz moduł (liczący 210 godzin), który pozwala studentom realnie dokonywać wyboru spośród ponad 50 przedmiotów fakultatywnych. Wśród wspomnianych wcześniej modułów został uwzględniony także moduł regionalny, który obejmuje około 10 % ogólnej liczby godzin zajęć. Jednak cały program studiów nie ogranicza się do eksponowania treści regionalnych, mając bardziej uniwersalny charakter. Natomiast w ramach przygotowujących studiów drugiego stopnia planowana jest między innymi specjalność regionalna.

---

⁴ W planie studiów zostały uwzględnione następujące moduły: kształcenia ogólnego, wprowadzenie do dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, kulturowy, różnorodność biologiczna, ekorozwój, człowiek i środowisko, region Warmii i Mazur, praktyczny, fakultatywny, dyplomowy (obejmujący proseminarium i seminarium) oraz praktyki zawodowe.

***

Zbliżone zakresowo programy studiów w przypadku podobnych kierunków studiów pierwszego stopnia, w Europie prowadzone są jedynie w Danii na University College of Northern Denmark (UCN)⁵. W ramach internacjonalizacji nowo powstającego na UWM w Olsztynie kierunku podjęta została współpraca z UCN⁶. W Północnej Jultandii, w Campusie w Hjørring, prowadzony jest od 2006 roku kierunek o profilu praktycznym: zarządzanie dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym. Kształcenie odbywa się na trzech głównych kierunkach: zarządzanie dziedzictwem przyrodniczym, zarządzanie dziedzictwem kulturowym, doświadczenia i innowacje w gospodarce⁷. Zastosowano system modułowy, przy czym semestry odpowiadają konkretnym modułom. W pierwszym roku studiów studenci uczą się o dziedzictwie przyrodniczym i kulturowym, trzeba dodać w tym miejscu, że jest to niewystarczające i wymagałoby poszerzenia, o czym mówią sami nauczyciele i studenci. W kolejnych semestrach prowadzone są zajęcia z zakresu przedsiębiorczości, zarządzania i ekonomii. W ciągu całego

---

⁵ Od duńskiego partnera posiadamy również informację o podobnej formie kształcenia występującej w Chinach (Nanjing University, Institute of Natural and Cultural Heritage).

⁶ W dniach 15.09-5.10.2013 roku dr Marta Śliwa odbyła staż szkoleniowy w University College of Northern Denmark mający na celu podniesienie kompetencji dydaktycznych kadry akademickiej (w ramach projektu Pro-edu, realizowanego przez Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, na wyjazdy stażowe do wiodących zagranicznych ośrodków akademickich i naukowo-badawczych, finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki).

⁷ **Natural Heritage Management;** Views of nature, the ecology, natural history heritage administration and management, nature experiences and nature activities, **Cultural Heritage Management;** Views of culture, cultural forms of expression, aesthetics, art and design, cultural history, foreign cultures and modern cultural development trends, **The experience economy and innovation;** Insight into creative enterprises, experience industries and experience dimensions and knowledge of practice and methods of the experience industries, entrepreneurship and innovation and innovation processes.

toku studiów silny nacisk kładziony jest na komunikację, co ciekawe prowadzone są zajęcia z komunikacji międzykulturowej ukierunkowanej na kulturę niemiecką i angielską (związane jest to z turystyką regionalną)⁸. Oferowany przez UCN profil zakłada 20 tygodniową praktykę, ale nie jest to jedyny element pozwalający studentom osiągnąć praktyczne umiejętności. Jedną z najważniejszych metod kształcenia jest metoda projektowa PBL (Project Based Learning). Studenci, na prawie każdym zajęciach, pracują w 3-5 osobowych grupach. Zaliczenie każdego semestru *de facto* następuje po przedstawieniu przygotowanego przez nich projektu, liczącego około 25 stron. Studenci sami ustalają problematykę projektu, przedstawiają metodologię, wyjaśniają teorię, robią przegląd materiału empirycznego, przedstawiają jego analizę, konkludując przedstawiają proponowane przez siebie rozwiązania. Maja około 8 tygodni na jego przygotowanie. Projekt jest oceniany przez specjalistów (w tym również przedstawicieli tzw. intersariuszy zewnętrznych – praktyków. Pierwszy semestr zaliczany jest bez oceny, dopiero w kolejnych, kiedy studenci już orientują się tej metodzie pracy wystawiana jest ocena. Kariery absolwentów zarządzania dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym są monitorowane, około 45% znajduje pracę, 30% kontynuuje naukę, a 25% pozostaje niezatrudniona. Absolwenci znajdują zatrudnienie między innymi, w turystyce, w informacjach i biurach turystycznych, muzeach i ogrodach zoologicznych, jako koordynatorzy projektów edukacyjnych i w networku. Natomiast kontynuują edukację wybierając studia na kierunkach z zakresu: turystyki, komunikacji międzykulturowej i projektowania. Wskazując na umiejętności wykorzystywane w swojej pracy zawodowej podkreślają: innowacyjność, przedsiębiorczość, kreatywność, umiejętność tworzenia własnego biznesu, komunikację, umiejętności językowe (j. angielski i niemiecki). Mocno akcentują wagę umiejętności zdobytych podczas

⁸ **1st semester:** The interaction of nature and culture, from a communicative point of view; **2nd semester:** Nature and culture in the experience society of the future; **3rd semester:** International insight and outlook through user involvement; **4th semester:** Work experience placement; **5th semester:** Ideal experiences and experience concepts; **6th semester:** Bachelor project.

praktyki. W pracy absolwentom pomaga znajomość historii lokalnej oraz umiejętność tworzenia i używania w różnych programach dokumentacji fotograficznej. Według ich opinii powinno się większy nacisk położyć na techniki informatyczne (np. zakładanie i obsługa stron internetowych) oraz na mediację. Osoby kontynuujące wykształcenie zwracały uwagę na konieczność podniesienia poziomu teorii. Kierunek prowadzony jest w Danii od 8 lat, dopiero od 2 lat istnieje możliwość studiowania go w języku angielskim. Spotkało się to z dość dużym zainteresowaniem studentów, z różnych stron świata, choć przeważają studenci z Europy. W związku z tym władze UCN planują otworzenie takiego kierunku w Kopenhadze, we współpracy z tamtejszym uniwersytetem, argumentując to lepszą lokalizacją, a poprzez to większą dostępnością do rynku pracy.

Duże zainteresowanie wzajemną współpracą (UWM w Olsztynie i UCN w Hjørring), zarówno na płaszczyźnie wymiany studentów i dydaktyków, organizacji praktyk, czy badań naukowych wskazuje na konieczność jej podjęcia w jak najszybszym terminie. Kierunek jaki wskazuje nasz duński partner jest godzien uwagi. Upraktyczenie, umiędzynarodowienie i jednoczesne otwarcie na wielokulturowość. Odpowiedzią na to jest między innymi przygotowywany na UWM cykl kształcenia z zakresu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w języku angielskim.

***

Kierunek studiów, wyspecjalizowany cykl kształcenia nie ma przyszłości bez bazy naukowej oraz płaszczyzny, gdzie może się spotkać refleksja teoretyczna z praktyką. Decyzją Rektora UWM, prof. dr hab. R. Góreckiego, zostało powołane Centrum Badań nad Dziedzictwem Kulturowym i Przyrodniczym UWM w Olsztynie. Przedmiotem działania tej interdyscyplinarnej i środowiskowej jednostki są przedsięwzięcia obejmujące badania naukowe, prace rozwojowe oraz inwestycje służące potrzebom badań naukowych lub prac rozwojowych w za-

kresie rozpoznania, planowania i strategicznego zarządzania dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym. Zadania centrum realizowane są w szczególności poprzez: inicjowanie, koordynowanie i prowadzenie badań naukowych w zakresie problematyki dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego historycznych i geograficzno-przyrodniczych regionów Polski; budowę przestrzeni intelektualnej do wymiany doświadczeń badaczy pracujących na polu kreowania, ochrony i zarządzania regionalnym dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym, w szczególności poprzez organizowanie konferencji naukowych, seminariów, odczytów oraz cykli konsultacji spełniających funkcję spotkań merytoryczno-organizacyjnych członków Centrum; patronowanie, inicjowanie i publikowanie materiałów i opracowań podejmujących tematykę z zakresu zainteresowań badawczych Centrum; współpracę z instytucjami, stowarzyszeniami oraz placówkami muzealnymi prowadzącymi działania w zakresie zainteresowań problemowych Centrum.

Tak zarysowany obszar działań Centrum stanowi mocne zaplecze dla projektu dydaktycznego podejmującego problematykę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, który niebawem ma szansę zyskać swój konkretny, praktyczny wymiar.

Na obecnym etapie działań związanych z powoływaniem kierunku, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze, można stwierdzić, że pomysł cieszy się dużym zainteresowaniem, szczególnie wśród regionalnych (choć nie tylko) przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i samorządowych, z którymi już współpracujemy w ramach nowo powstałego Centrum. Kilkanaście z tych instytucji zostało interesariuszami kierunku, u których studenci będą odbywać praktyki zawodowe. W ten sposób zdobywana w trakcie studiów wiedza przekładać się będzie na praktyczne działania, co w połączeniu z indywidualną operatywnością i zaangażowaniem stanowić może duży atut w znajdowaniu, a nawet tworzeniu dla siebie przyszłych miejsc pracy.

Kształcenie na kierunku dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie rozpoczyna się w roku akademickim 2014/2015.

Bibliografia

- Macnaghten Paul, Urry John, 2005, *Alternatywne przyrody. Nowe myślenie o przyrodzie i społeczeństwie*, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, Warszawa.
- Liszewska Małgorzata, 2008, *Idea natury a przestrzeń ogrodu*, [w:] G. Gazda, M. Gołąb (red.) „Przestrzeń ogrodu. Przestrzeń kultury”, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków.
- Tyburski Włodzimierz (red.), 2011, *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń.